

lan elmebeteggel van dolga, olyannal, a kinek már csak egy gondolat bántja lelkét: az, hogy él, s csak egy terv foglalkoztatja: hogyan pusztítsa el önmagát. Ezt az orvos tudja jól, s még is elmege vele egymaga a tó partjára. Emberi szem nem látta a szörnyű jelenetet, mely piros pünkösd napján esti hét óra körül a starnbergi tó partján lejátódott, csak annyit tudhatunk, hogy az orvos nem habozott kockára tenni a saját életét, hogy a királyt megmentse s hogy kötelessége teljesítésében érte utol a halál. Ha hibázott, hibájának árát drágábban meg nem fizethette, mint életével.

Hát a szegény, szerencsétlen király? Nem jut hat észbe értelmes embernek az öngyilkosságot bármilyen körülmények között is dicsőíteni, fölmagasztalni. De valljuk meg: képzelhető-e emberi helyzet, melyben az öngyilkosság annyira indokoltan, az előzményeknek annyira kényszerű folyamánként lépne előnként, mint a boldogtalan királyban? Még ha teljesen ép elmével követte volna is el a végzetes lépést, — ily körülmények között nem volna az megérthető; annál kevésbé az a királynak beszámíthatatlanságú ideges, ingerült és elkeseredett lelki állapota mellett.

E tragikus halál egy oly életpályát vágott erőszakosan ketté, melyhez egykor a legragyogóbb remények fűződtek. Serdülő ifju vala még, csak tizenhét éves, mikor atyja, II. Miksa király hirtelen halála a trónra szólította. Más ifju ilyen korában hasonlóan jó barátok körében él, szívét-le két kitarja előttük. Őt elszigetelték a trón magaslatára, királyi méltósága. Egyedül találta magát ott fenn a magasban s ez az egyedüliség lehetett csirja később egyre növekedő zárkózottságának, mely végre embergyűlöletet fajult. Ritkán mutatta magát népe előtt, s minisztereivel is csak elkerülhetetlen esetekben érintkezett mindjárt uralkodása kezdetén. Az államügyek nem bírták vonzani s szerencsétlennek érezhette magát, hogy királynak kell lennie, holott lelke a művészetek ideáljai után rajongott. Hogy ezek utáni vágyát kielégíthesse, arra nem tartott nagyban semmi áldozatot. Mindenki tudja, minő pártfogója volt Wagner Richardnak és művészetének, a festőknek és szobrászoknak s tudja azt, hogy a műépítkezések terén, azok költséges voltával soha nem számolva, oly tevékenységet fejtett ki, mint egyetlen egy sem a most élő uralkodók között. Egyik tündérpalota a másik után épült, — de az mind zárva maradt a közönség előtt. Csak arra szolgáltak, hogy az ő magányát tegyék szebbé egyedül. Gondosan őriztette, hogy hivatalban szem bejök ne pillantasson. Még a nemesítő nőiség sem érvényesítő hatását a király ifjui lelkére soha. Rábiratta ugyan magát, hogy jegyet váltson királyasszonyunk legifjabb nővérével, Zsófia hercegnővel, de ez az eljegyzés is fölbomlott idő előtt.

Igy kellett elenyészni a boldogtalan királynak, a ki pedig kedvező körülmények közé jutva a világhistoria legrokonszenvesebb alakjai közé tartozhatott volna. Hogy nem hiányoztak benne ehhez a feltételek, bizonyítja az, hogy a rokonszenven még így is sirjába kíséri, s a mint a szomorú jelen tovább-tovább távozik, el fog mosódni minden, a mi életében salak volt, s jellemének csak szép és nemes vonásai fognak átraogni a mult ködfátyolán.

A bajor trónörökös rend értelmében a korona a szerencsétlen király testvéröccsére, *Ottó* hercegre származik. De ennek lelke már 1871-ben elborult s azóta éj takarja, melyre soha nem következik be fölvirradás. Helyette és nevében *Luitpold* herceg veszi kezébe a kormányrudat. Nem új szerep az, melyre vállalkozott. Már régóta vesz részt az államügyek intézésében. Maga II. Lajos tette őt mindjárt trónra lépése után az állam-

tanács élére s azóta a nyilvános szerepléstől irtózkodó király személyét is mindig ő képviselte kifelé.

Luitpold herceg, kinek legujabban készült arcképét ez alkalommal bemutatjuk, második fia I. Lajosnak, s testvéröccse II. Miksának, a két elmebeteg király, II. Lajos és I. Ottó atyjának. Tehát apai nagybátyjuk. 1821-ben márczius 12-én született Würzburgban s a katonai pályán a legmagasabb méltóságokra emelkedett. Ez idő szerint tábornagy s a bajor hadsereg főfelügyelője. 1844-ben kelt egybe Augusta Ferdinanda osztrák főhercegnővel, ki azonban 1864-ben özvegységben hagyta. Eházasságból 1845-ben származott Lajos herceg, 1846-ban pedig Lipót herceg, mely utóbbi, mint tudjuk, királyunk legidősebb leányának, Gizella főhercegnőnek a férje. A kormányzó herceg több hadjáratban vett részt s nagy utazásokban finomította a Wittelsbachokat jellemző művészetét. Tetőtől talpig katonára, de a mellett a politikában sem járhatlan. A bajor nép bizalommal tekint rája s nem ok nélkül, mert kötelességét ismerő és híven teljesítő, higgadt férfiú, kinek kezében jó helyen vannak a súlyos csapásokkal sújtott bajor nép és ország érdekei.

FÁY GYULA.

I.

„Anyám, anyám, nem hallod-e,
A honban mily szótat rival:
Rab-kéz reá üszköt doba,
S a szent szabadság temploma
Lángokban áll oltárral?”

„Fiam, fiam, egyetlenem,
Szivem, tudod, érted dobog;
Oltár az is és képe szent,
Megérni vágyom idelent,
Míg boldogít menyasszonyod.”

„Anyám, anyám, nem hallod-e,
Miként dörög a vész szava:
Ne nézze a síró anyát,
Ne nézze szép menyasszonyát
Az ifju, míg sir a haza.”

„Fiam, fiam, ó! jó fiam,
Szegény anyád is vést kiált:
Hol kél a nap még föl nekem,
Ha elsodorta gyermekem!
A harcezi vész, a harcezi láng?!”

Kezébe rejti homlokát
Az ősi vár ifjú ura;
Lelkét, szívét hogy ossza szét?
Részegi bús tekintetét
Siró haza, síró anya!

II.

Csendült a víg zaj Gereselyen,
Habzott az édes nászpohár:
Az ősi vár ifjú ura,
Szép völgyény, szép dalia,
Ott csügge már menyasszonyán.

Az ösök barna képei
Meg-megrendültek a falon,
Míg kéz a kézbe, mint a láncz,
Zajlott a kedv, perdült a táncz,
A víg zenén, a víg dalon.

„Fiam, fiam, nem látod-e,
Menyasszonyod miként eped?
Mindenki víg, csak egymagad,
Kit melasággal megragad
És oly sötét tekintetét!”

„Anyám, anyám, ó! jó anyám,
Ugy fáj e vígság most nekem!
Még a dal is azt zengi rám,
Drágább előttem mint hazám,
Menyasszonyom s rongyletem.”

„Fiam, fiam, nem látod-e,
Miként ragog apád szeme?
Rég sirban ő, de lelke itt,
S korán lehullt reményeit
Fölkelti most a nászzena.”

„Anyám, anyám jól látom én
Apámnak villogó szemét;
Nem így szerette ő a hont,
S arezán komor harag borong,
Hogy hallja most e nászzenét.”

Kezébe rejti homlokát
Az ősi vár ifjú ura;
Lelkét, szívét hogy ossza szét?
Részegi bús tekintetét
Ott apja, itt menyasszonya!

III.

Dördül az ágyu, cseng a kard,
Száz ellen vivja a hazát;
Az ősi vár ifjú ura,
Szép völgyény, szép dalia,
Átöleli menyasszonyát.

Fegyver csörren az ó falon,
Surran a gyöngyös kardkötő
S mint kél a hajnal, hamarabb,
Az ifju hölgy özvegy marad,
Fején sincs még a főkötő.

Száguld a mén, ura siet,
A hol a harcezi láng lobog;
A hol a vésznek kurtje zeng,
A honfiak zászlója leng,
S alatta a vitéz sorok.

Hol Szent-Tamá, hol Damjanias,
Hős ifjak élén hős vezér;
Kinek szívében a mi láng,
Hazát szeret, hazát imád,
S ugy harczol a szabad honér!

Itt szálla meg az ifju is,
S kardját kivonva sorba állt;
Míg szólt a hős vezér maga:
„Veres sapkások hadnagya
Előre! osszad a halált!”

Az ifju megy, rohan legott,
Csakója csillog legelőn;
A sáncz fokáig így halad,
S utána a vitéz csapat,
Míg zúg a vész mindenfelől.

Repül, sívít ezer golyó,
Lángszárnyakon száll a halál;
„Előre!” szól az ifju még,
S míg bátran az oromra lép,
Első golyó reá talál.

Kezébe kapja homlokát
Az ifju hős, szép dalia,
S hol anyja, hölgye rája vár,
Végső sohaja arra száll:
„Előre! Éljen a haza!”

FEJES ISTVÁN.

AZ ÖRÜLT KIRÁLY ÉPÍTKEZÉSEL.

Egyetlen szenvedélye volt a szerencsétlen bajor királynak, a mely katasztrófáját is előidézte, a mód nélkül pompaszerető, fényűző építkezés, mely annyira megterhelte a bajor kincstárt, hogy a válság kiküldése több lehetetlenné vált. Ebben, igaz, részben osztoztak vele elődei is, a kik közül soknak építkezései szintén milliókat nyeltek el, így nagyatyjaink, I. Lajosnak is, de míg a többiek Münchenben s a királyság más városaiban szolgáltak fejedelmi építkezéseikkel általános kulturális céloknak, addig II. Lajos szenvedélye kielégítésére csupa világtól félre eső, rejtett helyeket választott, erdők, havasok közt, ahol azokból a közforgalomra és közhasznosra vajmi kevés eredményt hozhatott. E roppant költséggel megkezdett építkezések, melyek egyenként is csak a király magánhasználatára voltak rendeltetve, nagybórára befeljezetlenül maradtak s az állam tulajdonába mentek át, mely azoknak alighanem prózaibb sorsot szánt. Maga a király is csak évenként egyszer-kétszer, néhány napra jelent meg bennök, s szűkebb körülmények között ilyenkor csak egy lakáj, három-négy svajczer s megszokott udvari fodrásza képezte.

Az elhunyt király egyik legbizarrabb építkezése lett volna *Falkenstein*, két óra járásnyira Füssenből, Tirol határain. Csak előfoka a havasoknak, de azzal a hasonlíthatatlan előnyvel, hogy egyszerű kilátást nyújt egyfelől a szűkebb körülmények felől és Allgau hullámú fensíkja, melyet a Lech világos-zöld hullámai öntöznek, s másfelől a

havasok láncolatára. Eddig *Falkenstein* legmagasabb csúcsát egy rom koronázta, mely évszázadok előtt az augsburgi püspök tulajdona volt s később leégett, de 1883 őszén II. Lajos király megvette a hegynek azt a részét, melyhez a vár tartozott s következő tavasszal már megkezdődtek az intézkedések az építésre. Mult évben már széles, jó karban levő kocsit vezetett fel az addig majdnem járhatatlan tetőre, s ugyanakkor vízvezeték létesítettek fel a hegy legmagasabb csúcsára. Vils tiroli városkánál volt felállítva a gépház, melyből a vizet a tetőre szándékoztak juttatni 2¹/₂ kilométernyi távolságon át.

Mindaddig a tetőn magán végzett előmunkálatok csak a terv megállapítására vonatkoztak, mely szerint a kastélyt építsék. De már a jelen év tavaszán a romok elhordásához is hozzá fogtak, s az építési időt öt évre szabták meg. Kétségtelen, hogy e kastély, tornyaival, erkélyeivel, kiváló díszre lett volna a vidéknek. De a halál nem engedte meg e merész terv megvalósulását, s a nagyra törő fejedelmet szűkebb szállásra szorította — a koporsó négy deszkája közé.

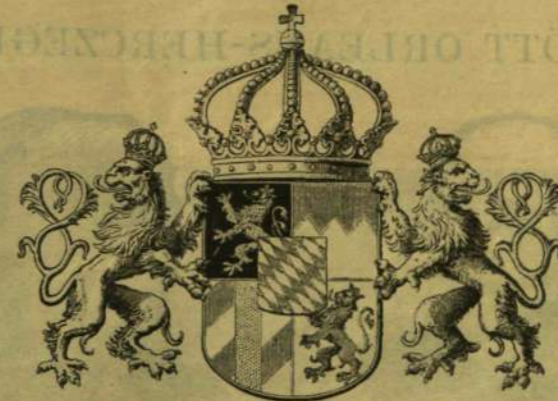
Építkezései Lajos király mindig maga vezette s kiváló buzgalommal ügyelt fel azokra. De csaknem mindig éjén át, vagy kora hajnalban jelent meg munkálatok megszemlélésére. A király éjjeli utazásai általában ismeretek és sok anyagot szolgáltattak a közönség beszédére.

Valódi gyöngye még az elhunyt bajor király nagyszabású újabb építkezéseinek a *Hubert-pavillon*. Mintegy három óra járásra fekszik Hohenschwangautól délkeletre, közvetlenül a tiroli határon, annyira elrejtve az erdő mélyébe, hogy husz lépéstről sem vehetni észre. A terjedelménél fogva szerény épület egy kupolás középképzőményből áll, melynek belvilága egyetlen koralaku, meglehetősen nagy szalont képez: oldalt, derékszögben, két kisebb, de szintén kupolás szárny-épület emelkedik; ezek egy-egy szinten koralaku kis szobát foglalnak magokban, összeköttetésben a szalonnal. Ez minden. Kétségtelenül csak ideiglenes megszálló helynek lehetett rendeltetve, mert istállóról sincs gondoskodva. Az építőanyag közönséges égetett téglá; a kupolák rézből vannak, s megaranyozva, ép mint a neuschwansteini kastélynál, mely díszítésmód iránt Lajos király különös előszeretettel viseltetett.

A földszinten a légfűtő berendezés s a konyha van elhelyezve, ez utóbbi részben a szalon alatt. Sülyesztő-gépezet emelte fel onnan az étkeket a szalonba, hogy a király ezzel is kikerülje a felszolgáló lakáj-arcok látását. A *Hubert-pavillon* különben ma sincs még teljesen kész. Mult év márcziusban kezdték meg az építést s késő őszszel lettek vele készen. Ez évre maradt a belső berendezés, a festők, díszítők, kárpitosok munkája, melynél a király a legnagyobb pompát szokta kifejteni. Színes selyem- és bársonyszövetek, az aranyhímzés valódi remekeivel, borítják a falakat. Beszélnek többek között egy arannyal gazdagon hímzett díszágyról, mely maga egész vagonba került.

A *Hubert-pavillon* három óra járásnyira az Ammer völgyében, egy kellemes erdei sétányon át elérjük a hírneves *Tuskulumot*, a *Linderhofi* királyi kastélyt. Arról ugyan, hogy bejusson valaki, a király életében szó sem lehetett. Sűrű csalit rejti el a kastélyt a kíváncsi idegen szemek elől. A csalit előtt vadaskert és major áll, itt még megpihenhet az idegen, de husz lépéssel tovább már feltűnnek a figyelmeztető táblácskák: „Tilos az út”. S ha valaki mégis tovább merészkedik, pár lépés után egy egyszerű kovacsolt vasból készült rácskapu előtt találja magát: ez a bejárat a *Linderhofi* kastélyba. Itt már fegyveres őr állja el az utat, napi három forint bérért *Argus*-szemmel őrködve a kastély felett, maga a megtestesült „Lasciate ogni speranza”, a kinek hiába igérnök a világ minden kincsét, rendíthetetlenül áll a mellett, hogy: „Ó felsége megtöltötte”.

A *Linderhofi* kastély közepes nagy, halvány fehér derékszerű építmény, s két emeletből áll. Három bejárat az előtér egész szélességében, kovacsolt vas, nehéz aranyozású ajtóval — a kovacsolt munka valódi remekei — vezet a földszintre, melynek előterét egy márványoszlopos csarnok képezi. Az említett bejáratok fölött négy óriási márványalak emelkedik, aranyozott erkélyt emelve, mely a leglátványosabb formában ritka gazdag tagozatot mutat. A kastély hátsó részében éppen most végezték be egy új szárny-épület díszítését, mely emeletlen körforma termet képez ebédül. Az előtér erkélyéről a tekintet egy remek kertre irányul, mely Versailles vagy Schön-

A bajor királyi cimere.

brunn mintájára van alkotva. A szőnyegtervezet gyönyörű alkotásai, elragadó szobrok, büszke hattyúk, egy medence, ezüst tükrében fellövellő vizsugárral, — majd gondosan ápolót sétányok arányos vonalában, melyek márványlépcsőkön vezetnek fel egy kis magaslatig, melynek hátterében oszlopok, szobrokkal díszített kerek kápolna áll. Itt trónol márványoszlopok középette *Venus*nak, a szépség istennőjének eszményi alakja, a legfinomabb carrari márványból mesteri kezekkel dolgozva ki. Merengve tekint alá a szobrok ama világára, mely a borostyánnal s vadszölövel befuttatott lombfolyosókból fehérlik elő — a világrészek, évszakok, művészetek, stb. jelképeire, melyek közül egy másik dombon XIV. Lajos szobra emelkedik ki. A nagy francia király szobra jellemző egész *Linderhofra*, mert minden lépten-nyomon az ő udvara szellemének befolyása alatt áll a néző.

Kis távolságban a kastélytól, fényes liget közé rejtve, fekszik egy kis kiosk, a „*Marokko*”. Óriási kincs van e kis helyen fölhalmozva, igazi keleti pompa, melyet a művészileg alkalmazott tükrök megtízszereznek a néző szeme előtt. A kerek építmény közepén egy óriási páva ragyog csillogó színekben s fesztői drága farkoltól, melyet a király parancsára művészek készített drágakövekből, türkiszekből, smaragdokból. Önkénytelen vissza-gondol az ember a delhi nagy mogolok ama márványtól, aranytól ragyogó palotájára, mely fekete márványraon ezüstbetűvel hirdette ezt a büszke mottó: „Ha van paradicsom a földön, ugy itt van, itt van, itt van.” E csodás palotában emelkedett egykor a híres pávatrón, tömör aranyból, gazdagon kirakva gyémántokkal, melynek oldalain két páva állott kiterjesztett farkkal, csupa drágakövekből. Több mint 80 millió értéket képviselt ez a trón, melynek a „*Marokko*” kiosk is utánzata.

Nem messze a kiosktól jobbra a különféle hivatalnok, azok családjai, a gépmeister, a két esendő, a grotta-felügyelő s mások lakosztályai vannak. Még fentebb a hegyoldalon közelében egy épület áll az állandó munkások számára, továbbá a gépház, gázintézzettel és a villamfény előállítására szolgáló készülékekkel. A gépház és munkásai a legérdekesebbnek álltak szolgálatában, a mit *Linderhof* a meghalt király életében rejtetett: értjük a titokteljes grottát.

Egy igénytelen, gyepel borított domb előtt állunk, melynek egyik oldalát szürke sziklafal képezi. Semmi rendkívüli sem sejteti, hogy itt egy káprázatos tündéri álom lett valóságú varázsvölgy.

A szikla egyik mélyedésében elrejtve van egy kules. Ez alig érinti a követ, mire a sziklafalnak nagy része zajtalanul és könnyűséggel fordul meg rejtett sarkaiban. Nehány lépést téve a magas sziklafolyosón, ámulva állunk meg. Magas, tágas cseppkőbarlang tárul fel, sok mellékfűlkével és rejtett zugokkal. Minden szögletből, minden zugból és fülkéből, a közet minden hasadékából, a számos, színes üvegekkel fedett mélyedésekből, jobbra és balra, alant és fent, sárga, zöld, ibolyaszín, vörös, kék, rózsaszín fénynek sugártengere villog, fénylik, dereng, tündöklő gyors változásban e tündéri helyen, büvös ragyogással töltve be annak minden részét. E lánggal telt örvény felett szeliden hajlik egy szivárvány íve.

A szem csak lassanként szokik hozzá a szokatlan fényhez, hogy meg tudja ítélni a csodaszép hely térbeli arányait. Fehér mészpör, a cseppkő természetes váladéka fed mindent, csillogva a büvös fény hátára alatt. A főbarlang 15 méter átmérőjű és 16 méter magasságú lehet. Háttérében, mint folyó ezüst, millió szikrában törve meg, zúgva, tajtékozva töri át sziklafalát egy vízesség.

Ez táplálja a főbarlangot három-negyedrészben megtöltő tó medencéjét, melynek tiszta felületén büvösen tükrözi vissza a káprázatos fényűzőnt. A tó tükrén egy rózsafüzérrel átfont aranyosolnak himbál, melynek hátsó része kagylóhéjú szélesedik. A csónak orrán Amor dévaj mosolygós fesztői íjját. Vörös korallok díszítik jobbról és balról oldalait, s egy csokolózó galambár éppen a baloldálára készül leszállani. Két aranyezüst irányozza a csónakot s fent a sziklacúson káprázatos szépséggel, szerelemre hívja a csalfa *Lo-reley* fésüli aranyfésűvel aranyhaját.

E tündéri tó előrézében egy képesoport *Tannhäuser*t tünteti fel, *Venus* öleiben szenderegve. Bódító érzékiséggel csúg az ígész asszonyi alak tekintete szerencsés; gráciák; fűző nymfák, a szerelem géniuszi foglalk körül, rózsafüzérrel övezve alakjokat és virágokat szórva.

Részatosan vezet innen egy úthálás, egy felreos szögletbe. Egyszerre alakok tűnnek fel mindenfelől. Megdöbbenve akarsz visszavonulni, mikor észreveszed, hogy magad vagy az. Óriási tükörlap előtt állsz, mely 3¹/₂ méter magas s 2 méter széles. Három ilyen lap sérült meg ide-szállítás közben, csak a negyediket lehetett éppen elhelyezni.

A tükörgrottából keskeny, fakorlással ellátott ösvény vezet fel mintegy 7 méternyire a sziklára, a királyi székhöz. Egy 2 méter hosszúságú díván ez, melynek hátát óriási aranykagyló képezi. Rózsakoszorúk és sárlévek körítik. Itt szokott volt II. Lajos helyet foglalni, hogy az élet, a szerelem és szépség csodáiban gyönyörködjék, melyek itt felhalmozva vannak.

Szóljunk keveset a csodaszép és bonyolult berendezések technikai oldaláról is. Mint említve volt, a villamfényfejtő készülékek a gépházban vannak elhelyezve, a honnan száz meg száz vezet sodrony közeledik a grotta technikai osztályával. Távirid és telefon közi össze a grottát a gépházzal. Elég egy intés, s vörös helyett például minden kék fényben ragyog. *Villam*, üveg, és gáz azok az eszközök, melyek mindegyik leírhatatlan, magikus fényhatásokat előidéznek. Az alkalmazásban volt táviró-chiffre, mint magokon a készülékeken látható, a következő: — annyi mint: vigyázat. — annyi mint: forgatni, — annyi mint: változtatni, . . . — annyi mint: megfordított sorrend. . . annyi mint: sárga . . . annyi mint: zöld . . . annyi mint: ibolyaszín . . . annyi mint: rózsaszín . . . annyi mint: vörös . . . annyi mint: kék. annyi mint: tévedésjel — . . . annyi mint: utána nézni. — annyi mint: vége.

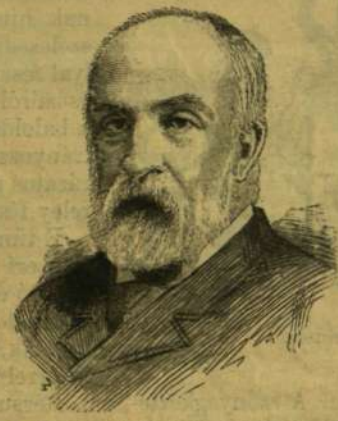
És a mi legcsodálatosabb, hogy, az a király a ki *Linderhofi* kastélyában a keleti fényűzés ennyi érzékábító szertelességével vette körül magát, máskor, mint koronás remete, a *Schachenhegy* tetejére épített egyszerű svájci lakából élvezte a messzeterjedő kilátást, s halgatta a lavinák robbanó dörgését s a hegyi patakok zúgását, távol az emberek világától. Itt szokta volt II. Lajos király különösen névnapjait tölteni, aug. 25-dikét. Egyszerű faépület az egész, de szilárd, már csak azért is, hogy ellenállhasson a roppant honyománsnak s a hosszú teleknek. Az alsó, kőmivemunkából álló emeletet a szolgazemélyzet számára rendelt kevés helyiség kivül a király nappali, háló- és dolgozószobája foglalják el, mindannyi egyszerűen, de kiváló ízléssel berendezve. A felső emelet, egy csücséptímmen, csupán egy nagy mór styly termet foglal magában. A mennyezet, mely alatt szökőkút ontja vizét egy nagy medencébe, gyönyörű felső világítást szolgál. Az egész különféle szímben világítható. A falak vörös, kék, fehér és aranyzöld mörmintázatokkal vannak borítva s hosszában kék selyem, arannyal gazdagon hímzett pamlogok nyúlnak el. Innen szokott volt életében Lajos a terraszra kilépni, hogy az örök ifju természet nagyszerűségeiben gyönyörködjék. Itt tanulmányozta könyveiből a renaissance történetét, melynek építésmódját, különösen a késő-renaissance-ot *Linderhofi* rezidenciájában s utjában *Herrenchiemsee*ben előszeretettel érvényesítette.

Szóljunk-e még a *herrenchiemseei szigetre* szánt s a Versaillesi kastély szigorú mintájára tervezett kastélyról, melyből eddig még csak a középpéület s egy szárny áll készen, de már belső berendezés így is minden képzeletet felülmúlónak ígérkezett; vagy a *Hohenschwangau* új kastélyról, az ugynevezett *Gralsburg*ról, melynek csak alapfalai százezereket nyeltek el? Szomorú sors most mindezeknek osztályrészök; arról csak az elfecsérelt milliók beszélhetnek,

A SZÁMUZÓTT ORLEANS-HERCZEGI CSALÁD.

Orleansi Péter, Penthièvre herceg, Joinville herceg fia (született 1845 nov. 4.)

Orleansi Antal, Montpensier herceg, Lajos Fülöp király fia (született 1824 jul. 31.)

Lujza, Montpensier hercegnő (született 1832 jan. 30.)

Antal, Montpensier herceg fia (született 1866 febr. 23.)

Orleansi Henrik, Aumale herceg, Lajos Fülöp király fia (született 1822 jan. 16.)

Orleansi Ferencz, Joinville herceg, Lajos Fülöp király fia (-zül. 1818 aug. 14.)

Klementin orleansi hercegnő, Lajos Fülöp király leánya, Agost szász Koburg herceg özvegye (szül. 1817 jun. 3.)

Orleansi Ferdinánd alençoni herceg, Nemours hg második fia (szül. 1844 jul. 12.)

Orleansi Róbert, chartresi herceg, a párisi gróf fiére (született 1840 nov. 9.)

Lajos Fülöp herceg, párisi gróf, Lajos Fülöp király unokája, az orleansi család feje (született 1838 aug. 24.)

Izabella hercegnő, párisi grófné, Montpensier herceg leánya (szül. 1848 szept. 21.)

Orleansi Lajos, Nemours herceg, Lajos Fülöp király fia (született 1814 október 25.)

Orleansi Blanka hercegnő, Nemours herceg második leánya (született 1857 okt. 28.)

Henrik herceg, a chartresi herceg fia (született 1867 okt. 16.)

Lajos Fülöp orleansi herceg, a párisi gróf legidősb fia (szül. 1869 febr. 6.)

Helén hercegnő, a párisi gróf leánya (született 1871 jun. 16.)

Orleansi Lujza hercegnő, az alençoni herceg leánya (szül. 1869 jul. 9.)

Orleansi Mária, a chartresi herceg leánya, Waldemárdán herceg neje (szül. 1865 jan. 13.)

Margit hercegnő, a chartresi herceg leánya (született 1869 jan. 25.)

Orleansi Francziska, chartresi hercegnő, Joinville herceg leánya (szül. 1844 aug. 14.)

Francziska, Joinville hercegnő (született 1824 aug. 2.)

II. LAJOS BAJOR KIRÁLY ÉJJELI UTON.

GYERMEKEK A MEZŐN. — MANNHEIMER ÁGOST EREDETI RAJZA.

melyek nem gátolhatják meg, hogy minde sok befejezetlen pompa az elhangzott királyi szó után ne haljon, bús tanulságával az emberi sors bizonytalan viszontagságainak.

HOGY UTAZOTT A BAJOR KIRÁLY?

Egy német író, ezeltől pár évvel, jellemző leírást adott II. Lajos egy utjáról, melyet schacheni lakába tett. Midőn ezuttal a király híressé vált éjjeli utazásából egy epizódot rajzban is bemutatunk, alig kísérhetők megfelelő sorokkal, mint azok, melyek az említett közleményben láttak napvilágot.

«Vigan csatoltak, írja e közlemény, a gyönyörű ménnek patkói, melyeket a királyi szolgák ezüsttel himzett izléses kék egyenruhában lovagoltak, a partenkirchnei «Postához» ezimzett vendéglő széles kapuján befordulva. Még az éj folyamán megérkezett oda ő felsége konyha- és hegyi szakere, hogy a mitterwaldi hágón át Elmába szállítsák.

Elénk érdeklődést, sőt helylyel-közzel épen kalandos sejtelmeket ébresztett számos nyári hűsölőnél a nagy, sötét zárt kocsis, mely a királyi konyhát szállította, s még inkább az egy ülést, alacsony börpárnázatu hegyi kocsit, melyet két kerekén erős ardenness-i ló húzott.

A király soká várattott magára. Csak éjjeli tizenkét óra felé lehetett egy ló vágatását hallani a csöndes falucska fűtezfáján s nemsokára rá egy lovas pillantani meg, a kinek a nyergében tartott viaszfáklya megvilágította ruhájá gazdag ezüst himzését, s gyorsan eltűnt a sötétben.

Ez a király előfutárja volt. Néhány pillanat múlva az utóbbi is nyílt kocsiiban, a leggyorsabb hajtás közben robotott arra. Minden szembejövő számára volt egy barátságos üdvözlés. Nehezen feledhető el a király férfiasan szép arca, sötét villó, barátságosan néző szemével; egy ideális, költőleg átszellemült arc, jól megteremtett törzsökön.

Sötét éjjel ért a királyi menet a Wetterstein lábánál fekvő Elmá majorhoz. Sötét ködfátylak kísértetiesen lebegtek a Dreithoresus sziklafalai felett, rémesen világítva meg a tele holdtól. Fáklyafényben lép a király a hegyi kocsiba, melyet az erős ló lépésben nygán, de gyors tempóban visz fel a meredeknek, a királyi érdeszeti hivatal által mindig jókarban tartott serpentineken. Egy vezető vagy fáklyahordozóval elől, nesztelenül haladnak a szélben sohajtozó fenyők hajlongásai mellett a tetőre.

Kétszeri lóváltás után elér a hegyi kocsit a hegyoldalon egyenesre vivő utat. Kísértetiesen libegnek a viharos felhők lent a partenkirchnei völgyüst felett, itt-ott villámlásoktól szakítva meg, csak halk hangzik fel a dörögés a melyből. Itt fent, haterz lányira a tenger felett, a hold a legnagyobb szerű havasi képek egyikét világítja meg. Balra a Dreithor-csúcs meredeken feltörő falai, szemben balról Alpspitz és Hochblasen, mint ikrek, csaknem egyenlő tekeformán nyulva fel. Alant az árnyékos mélységben csillog a schacheni tó. Maga a Schachen hatalmas sziklatörmekekkel van beszóva, melyek és melyek között számtalan havasi rózsá, gentianum és nefelejes buján virít. Roppant fenyők állanak csoportosan körökörül, fekete árnyékot a vetve a hold fényébe. Közben halvány fahullák, melyek kopasz ágaikat mint megváltásért esengő csontkarokat emelik az égbe.

Ilyenek azok a képek, melyeket Lajos király kedvel. Két óra felé eléri a királyi lakot, s ló és kocsit eltűnnek a mélyen lent, a tónál fekvő istállóépületben.

EGY SZÁMÜZÖTT FEJEDELMÍ CSALÁD.

Az egykori francia királyok utódainak számküszése Franciaországból első sorban az orleansi család, és különösen annak elismert feje, a párisi gróf, ellen irányul. Közöséges nézet szerint a számküszésre az indító okot is az a körülmény szolgáltatta, hogy a párisi gróf közelebb leányának a portugál trónörökösrel eljegyztetése alkalmával oly fejedelmi fényt fejtett ki s oly tüntetéseket engedett meg fának, melyek a köztársasági eszmékkel határozottan ellentétben állanak s kihívták a republikánusok féltékenységét. S valóban, mióta az ifjú Napoleon herceget a zulus dárdája átszúrta s még inkább, midőn Chambord gróf 1833 aug. 24-én Frohsdorffban behunyta szemét a Bourbonok régi ága kihalt, a francia trónigénylők között egy sem maradt oly

hatalmas, mint a Bourbonok ifjabb ágabeli orleansi hercegek, illetőleg ezek feje, a párisi gróf, egy tényleg koronát viselt király, Lajos Fülöp unokája, ki már gyermekkorában valóságos trónörökös volt, s kinek javára mondott le 1848-ban nagyatya a francia trónról.

Az Orleansok neve szorosán össze van kapcsolva Franciaország újabb történetével; a királyok másodikútlott fia viselték, kik közül nem egy jutott később a trónra. A jelenlegi család ösátyja, Fülöp anjoui herceg, XIV. Lajos egyetlen öcsese volt, kinek fia, Fülöp, XV. Lajos uralkodása kezdetén mint nagy hatalmu regens szerepelt. Kiváló történeti alak a családból Lajos Fülöp József, vagy ismertebb nevén Egalité Fülöp, ki a nagy francia forradalomban mint jakobinus előkelő szerepet játszott. Saját párthivei is elszörnyedtek, midőn 1793-ban XVI. Lajos halálára ő is rá szavazott. Később királyságra törekvés gyaujából elfogatott s a forradalmi bíróság, ügyes védelme dacára is, halálra ítélte s 1793. november 6-án ugyanazon guillotine alatt vértett el, mely XVI. Lajost lefejezte. E vörös republikánus herceg fia volt Lajos Fülöp, a későbbi király, kit az 1848-iki februári forradalom taszított le trónjáról s ki 1850. aug. 26-án Angliában halt meg.

A jelenlegi orleansi hercegek mind e király utódai, kinek Mária Amália szicíliai hercegnővel kötött házasságából nyolcz gyermeke született. Őt ezek közül még él: Nemours, Joinville, Aumale, Montpensier hercegek és Szász-Köburg Ágost herceg özvegye, Mária Klementina orleansi hercegnő. Ezek és gyermekeik, valamint az elhunyt testvérek gyermekei s unokái, kik közt első helyen áll a párisi gróf, képezik az orleansi hercegi családot, mely ma a góthai almanach adatai szerint — az idegen eredetű nőket nem számítva — harminczgy tagból áll.

Sir Robert Peel, a híres angol államférfi mondta egykor, hogy «Lajos Fülöp kiváltsággal bír francia, kinek minden fia derék ember s minden leánya erényes», és Metternich az orleansi hercegekről szövege ily magasztalásban tört ki: «Oly férfiak ők, minőket ritkán lehet találni; oly hercegek, melynek másutt ninesenek sehol». Ily kiváló férfiak magasztaló szavai a család egykori feje, a «polgár-király» általában elismert kiváló magánjellemeinek s több gyermekei hősi és hazafias magaviseletének elismerésül nyújtattak; de tény, hogy az orleansi hercegek, habár a francia hadsereg és hajóhad nagy része folyvást az ő pártjukon van, sohasem kísértették meg, hogy elveszített trónjuk visszanyerése végett elégedetlenséget szítsanak vagy oly demagogszerű tüntetéseket rendezzenek, mint Napoleon trónjának egyik presuntív örököse, a vörös herceg.

A párisi gróf, Lajos Fülöp Albert herceg, Lajos Fülöp király legidősebb fiának, Ferdinánd chartresi, majd orleansi hercegek és Helena mecklenburg-schwerini hercegnőnek gyermeke, 1838-ban aug. 24-én Párisban született és atya után, ki egy kocsiból való szerencsétlen kiugrás következtében halt meg, trónörökös lett és midőn 1850-ben aug. 26-án nagyatya, a száműzött Lajos Fülöp király Angliában meghalt, az Orleans-ház fejévé lett, 1884-ben, Chambord gróf halála után pedig az egész francia Bourbon-ház feje, mivel a spanyol Bourbonok már 1712-ben lemondtak igényeikről a francia trónra. A párisi grófnak egyetlen testvére van, Róbert Fülöp Lajos Jenő Ferdinánd chartresi herceg, ki két évvel fiatalabb nála. A párisi gróf, ki már gyermekkorában ismert a száműzetést, III. Napoleon uralkodása alatt Angliában tartózkodott; de 1861-ben öcsésével, a chartresi herceggel az éjszakai amerikai Egyesült-államokba ment, hol a polgár-háború alatt mindketten örmagyri ranggal szolgáltak, mint a potomaci hadtest főparancsnokának, Mac Clellonnak hadsegédei. A nagy francia-német háborúban is részt akart venni családja többi tagjaival, de a francia köztársasági kormány nem engedte meg. A száműzetési törvény eltörlése után visszatért Franciaországba s leginkább Eu várában tartózkodik, részben irodalommal is foglalkozva. 1864-ben lépett házasságra unokanővérével, Mária Izabella montpensieri hercegnővel, kitől két fia (Lajos Fülöp Róbert 1869-ben és Ferdinánd Ferenc 1884-ben) s négy leánya született; ez utóbbiak közt a legidősebb, Mária Amália Luiza Helena hercegnő tudvalevőleg most lett a portugál trónörökös neje. A párisi gróf békés hangulatu, kiválóan hazafias francia polgár, retteg a pol-

gárháborútól s ezért őrizkedik manifesztumok kibocsátásától is, bár heves párthivei, kik különösen újabbán már a pártlapokban is «király»-nak czimezik, folyvást sürgetik határozottabb fellépését.

Testvére, a chartresi herceg, lovassági ezredes, 1840. nov. 9-én Párisban született. Neje (1863-óta) nagybátyjának Joinville hercegnének a leánya, Franciska Mária Amália, kitől két leánya s két fia van. Az utóbbiak közt Henrik herceg 1867-ben, János Püger herceg 1874-ben született. A chartresi herceg vitéz katona, ki az Egyesült-államok polgárháborúján kívül részt vett piemonti szolgálatban az osztrák-olasz háborúban is, 1859-ben. Ez időből beszél a következő jellemző történet. Chabron francia ezredeshez egy nap ifjú olasz tiszt meg üzenettel; a francia katonának feltűnik, hogy az olasz mily jól beszél francziául s megjegyzést tesz reá. «De hiszen én francia vagyok, ezredes ur.» «Ah, ön francia s mégis olasz szolgálatban van? hogy hívják?» «De Chartres, ezredes.» A francia katona e szóra rögtön megértette a helyzetet, s poharat emelt fel: «Igyunk atya egészségére, herceg ur.» «Igyunk Franciaországért, ezredes» felelt a herceg s zokogásba tört ki. A forradalom után Le Fort Robert név alatt belépett a francia hadseregbe; Thiers zászlóalj-parancsnokká s 1875-ben alezredessé nevezte ki; most ezredes.

Lajos Fülöp király még élő gyermekei közt a legidősebb Nemours herceg, Lajos Károly Fülöp Rafael tábornok. 1814 okt. 25-én született Párisban. Négy gyermeke van, köztök a legidősebb, Gaston herceg, Eu gróf, a braziliai császár veje, állandóan Braziliában tartózkodik, míg öcsese, Ferdinánd alençoni herceg francia tüzérségi kapitány s egyik leánya, Margit, Czartorszky László herceg neje. Nemours herceg is vitéz katona, 1834-ben már tábornok volt; két expedícióban vett részt, Algírban s azután a belga hadjáratban. Konstantine város elfoglalásáért (1837) Marsaillesben és Lyonban nagy ünnepélyességekkel akarták fogadni a visszatérő herceget, de ő szerényen más utat választott.

Öcsese Joinville herceg, Ferdinánd Lajos Mária viceadmirál. 1818-ban Neuillyben született. Leánya, Franciska, Chartres herceg neje, fia, Péter (szül. 1845) tengerész-hadnagy. Legnevezetesebb a testvérek között Aumale herceg, Henrik Jenő Fülöp Lajos, ki 1822-ben Párisban született. Ő egyuttal a legzadagabb a családban, mint Condé herceg örököse. Algír meghódításában nagy része volt. 1843-ban Stuaile mellett ő fogta el Abd-el-Kadert. Kormányzója volt a francziák nagy afrikai gyarmatának egész 1848-ig, midőn Angliába ment s 24 évet töltött száműzetésben. 1871-ben visszatért Franciaországba, hol csakhamar jelentékeny szerepet játszott, mint a nemzetgyűlés tagja s később katonai főfelügyelő. Tagja a francia akadémiának is és mint kiváló műveltségű és éles elméjű ember ismeretes. Neje és két fia már elhunytak.

Legkevésbé ismeretes Lajos Fülöp legifjabb fia, Antal Mária Fülöp Lajos herceg, Montpensier hg ki 1824-ben született, de állandóan Spanyolországban lakik. Nejétől, Izabella spanyol királynő nővérétől két gyermeke van, egyik, Izabella, a párisi gróf neje, a másik, Antal herceg (szül. 1866) szintén Spanyolországban él. Bizonytalán ő az az orleansi herceg közt, kit az új száműzetés legkevésbé érint.

Megemlítjük még, hogy Lajos Fülöp két elhunyt leánya közül az idősebb, Luiza orleansi hercegnő, I. Lipót belga király neje s így a magyar trónörökösnek, Stefánia főhercegnőnek, nagyanyja volt. Az orleansi hercegek messze kiterjedő rokonsága tehát a mi uralkodóházunkkal is összeköttetésben áll.

SÁNDOR MÁTYÁS

VERNE GYULA REGÉNYE.

FRANCIÁBÓL FORDÍTOTTA HUSZÁR IMRE

Egredjé jogostól magyar kiadás. **HEGEDIK RÉSZ.** Negyzehatodik folytatás.

Az orvos kísérlete.

Az éjszaka eléggé homályos volt, Carpena térvázás nélkül, szilárd lépésekkel ment tovább az uton. A kormányzó és kísérte mintegy harmincz lépéssel hátrább maradt két feyintézetű őrel együtt, a kinek parancsuk volt, nem téveszteti szem elől a fegyenczet.

Az út a város közelében megke-
rült azt az öblöskét, a mely a ceu-
tai szikla innesső részén egy má-
sodik kikötőt képez, ez a «feteke
viktörön két vagy három lámpa
visszafénye rezgett. A Ferrato lám-
pái voltak ezek. A gözyacht kör-
vonalai a homályban sokkal na-
gyobbaknak látszottak, mint való-
ban voltak.

Carpena, mikor e helyre ért,
letért az utról jobbra egy szikla-
csoporthoz, a mely mintegy tizen-
két lábnyira emelkedik ki a tenger-
ből. Kétségkívül az orvos egy tag-
lejtése, a melyet senki se látott,
vagy talán csak akaratának egy-
szerű befolyása kényszeríté a spanyol
erre az irányváltoztatásra.

Az örök ekkor Carpena után akart
sietni, hogy őt az utra vissza-
vezessék, de a kormányzó tudván,
hogy ezen az oldalon a megszökés
lehetetlen volna, megparancsolta
nekik, hogy hagyják szabadjárá a
fegyenczet.

Azonban Carpena megállt a szik-
lák egyikén, mintha valamely ellen-
állhatatlan hatalom bilenceszte
volna le őt e helyre. Akarva se tudta
volna felemelni vagy megmozdítani
a lábát. Az orvos akarata, a mely
most rajta uralkodott, lebilincselte
őt a földhöz.

A kormányzó néhány pillanatig
nézte őt, aztán a vendégéhez fordult
e szökkel:

— Tagadhatlan, kedves orvos ur,
hogy az ember kénytelen megha-
gyni az elvitázhatlan tények előtt.

— Meg van ön most már győződve,
kormányzó ur, teljesen meg van győződve?

— Igen; meg vagyok győződve, hogy vannak
dolgo, a melyeket az embernek el kell hinni,
akár akarja, akár nem. Most pedig orvos ur,
ültesse át az ember lelkébe azt a gondolatot, hogy
rögtön visszatérjen a fegyházba. XII. Alfonz pa-
rancsolja.

Alig fejezte be a kormányzó mondatát, mikor
Carpena szótlanul, egyetlen kiáltás nélkül bele-
zuhant a kikötő vizébe. Véletlenül történt-e ez,
vagy készarva? Avagy talán valamely véletlen
körülmeny következtében felszabadult az orvos
akaratának befolyása alól? Senki se tudta volna
megmondani.

Rögtön a sziklához szaladt mindenki, az örök
pedig lesiettek a tengerpartra. Nyoma se volt
többé Carpenának. Néhány halászbárka is gyor-
san odaérkezett a gözyacht csónakjaival együtt...
Hasznalton volt minden. Még csak a fegyenc
holttestét se találták meg, a melyet az áramlat
kétségkívül a sik tenger felé sodort.

— Kormányzó ur, — mondá Antekirt orvos,
nagyon sajnálom, hogy kísérletünk ily gyászos vé-
get ért, a melyet nem lehetett előrelátni.

— De hogyan magyarázza meg ön azt, a mi
történt? — kérde a kormányzó.

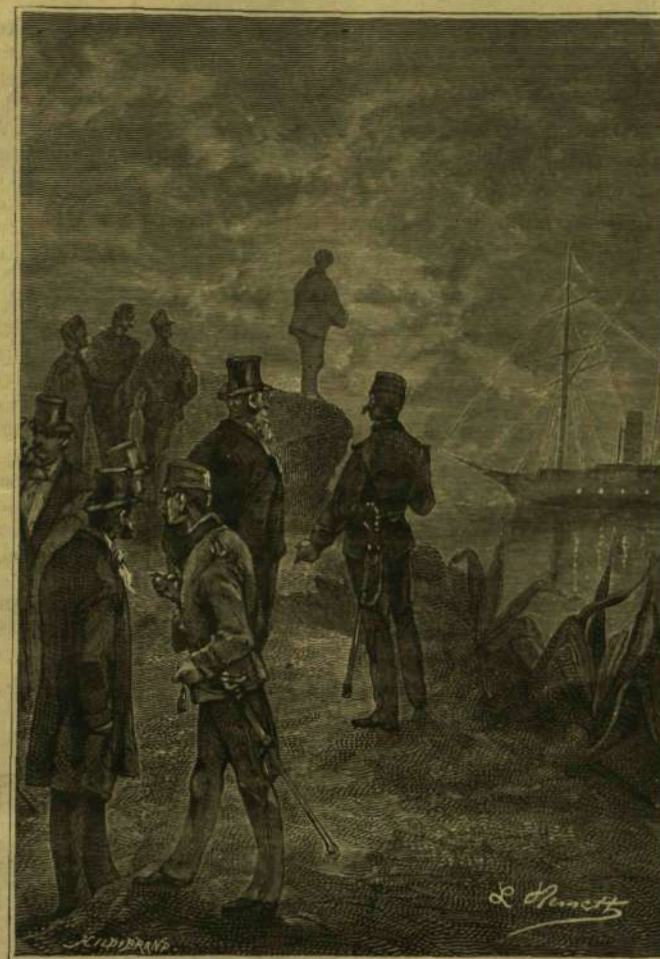
— Az által, — felelé az orvos, — hogy abban
az akarathelyettesítő befolyás működésében,
a melynek hatását most már ön se tagadhatja,
vannak bizonyos hézagok. Kétségtelen, hogy az
az ember egy pillanatra megmenekült a befolyás-
móló és akár azért, mert talán elszédült, akár
más ok miatt, lezuhant a szikláról. Ez valóban
nagyon sajnálatos, mert az az ember igen alkalmos
volt efféle kísérletekre.

— Egy gazemberrel kevesebb van a fegyház-
ban, ennyi az egész! — viszonzá a kormányzó
filozofikus nyugalommal.

Ennyiből állt Carpena bucsuztatója.
Az orvos és Báthory Péter azonnal elbucsuz-
zott a kormányzótól. Hajnalban utnak akartak
indulni Antekirta felé és meleg kőszö-
netet mondtak házigazdájuknak a szives fog-
adtatásért, a melyben a spanyol gyarmaton
részesültek.

A kormányzó kezét szorított az orrossal, sze-
rencsés utat kívánt neki, megígértette vele, hogy
ismét visszatér, aztán elindult a palota felé.

Lesznek talán, a kik azt fogják mondani, hogy
Antekirt orvos kissé visszaelt a ceutai kor-
mányzó jóhiszeműségével. Megengedjük, hogy ez
alkalommal tanusított magaviseletéhez férhet
gáncsoló szó. De ne feledjük, milyen feladatnak
szentelte életét Sándor Mátyás gróf, hiszen egy

CARPENA MEGÁLLT A SZIKLÁK EGYIKÉN.

izben ő maga mondta: «Ezer út... egy czél...
Ez is egyike volt az ezer utnak.

Néhány percz múlva a Ferrato csónakjai
visszaszállították az orvost és Báthory Pétert a
hajó fedelzetére. Luigi a hajólépcsőnél fogadta
őket.

— Nos, a fegyenc? — kérde az orvos.

— Csónakunk, az orvos ur parancsa szerint,
a sziklák alatt leste, — felelé Luigi, — hajósaink
kihalászták és a hajóra hozták és én bezárattam
őt a yacht előreszén egy kabinba.

— Semmit se szólt? — kérde Péter.

— Hogyan szólhatott volna!... Ugy látszik,
mintha aludnék és nincs tudomása arról, a mi
itt tört.

— Jól van! — viszonzá az orvos. — Akartam,
hogy Carpena lezuhanjon a szikláról és lezu-
hant. Akartam, hogy aludjék és alszik! Most
ha akarni fogom, hogy fölébredjen, föl fog
ébredni!... Szeded fel a horgonyokat, Luigi
és induljunk.

A parancs néhány pillanat alatt teljesült, a
Ferrato kevés percz múlva kiért a sik tengerre
és elindult Antekirta felé.

III. Tizenhétszer.

— Tizenhétszer?

— Tizenhétszer!

— Igen!... a vörös tizenhétszer ütött.

— Lehetséges-e ez?

— Megengedem, hogy nem lehetséges, de
ugy van.

— És a játékosok makacsokdtak ellene?

— A bank többet nyert kilencszáz ezer frank-
nál.

— Tizenhétszer!... Tizenhétszer!

— A roulette-en vagy a trente et quarante-on?

— A trente et quarante-on.

— Több mint tizenöt éve, hogy ilyesmi nem
történt.

— Tizenöt éve, három hónapja és tizenegy
napja! — felelé hidegen egy öreg játékos, a
kiszebelték tiszteletreméltó osztályából. — Igen,
uram, és a mi különös, nyár derekán, 1867 június
16-án történt... Én tudnék valamit beszélni
rőla.

Ily megjegyzéseket vagy inkább felkiáltásokat
lehetett hallani Monte-Carloban, a Cerle des
Etrangers előcsarnokában, ki egész a tornáczig,
október 3-án este, egy héttel Carpena elszökése
után a spanyol fegyházból.

Aztán a játékosok, a minden nemzetiségű, koru
és osztályú férfiak és nők körében kitört a lelke-
sedés. Szinte szerették volna megjelenezni a
«vörösöt», mint egy versenylovat, a mely meg-

nyerte az első díjt a longchamps-i vagy az epsomi
gyepen! Erre a meglehetősen kétértelmű népre
nézve, a melylyel az ő és az új világ naponkint
elárasztja a kis monaco-i hercezséget, ez a «tizen-
hetes series» olyan fontossággal bírt, mint
valamely politikai esemény, a mely módosította
az európai egyensúly törvényeit.

Könnyen elhíhető, hogy a «vörös»-nek e ren-
kívül makacsága számos áldozatot követelt,
miután a bank ily tekintélyes összeget nyert.
A különböző csoportokban csaknem egy milliót
emelegettek, a minek az volt az oka, hogy csak-
nem az összes játékosok konokul harcoltak e
hihetetlennek látszó «series» ellen.

Valamennyi közül két idegen adózott a
zöld asztal többi lovagjainál tetemesebb össze-
ggel a balszerencsének. Az egyik igen hidegnek
látszott és nyilván jól tudott magán uralkodni,
noha sápadt arca még most is magán viselte az
átélt kedélyfelháborodások nyomait, a másik
ellenben eltorzult arczal, felborzott hajjal, ugy
forgatta a szemét, mint egy örült vagy kétségbe-
esett ember. Mindketten lementek a tornász lé-
pcsőin és azon árnyékos terrasz felé indultak, a hol
galamblovészettek szoktak volt tartani.

— Ez az átkozott este négyszáz ezer franknál
többet emésztett el! — kiáltá az idősebbik.

— Bizvást mondhatja, hogy négyszáz tizen-
háromezer frankunkat, — viszonzá a fiatalabbik
oly száraz hangon, mint egy pénztárnok, a ki
egy összeadás eredményét konstatalja.

— És most már csak kétszáz ezer frankom
marad... az is alig, — folytatta az első játékos.

— Csak száznövelezvánhétezer! — viszonzá a
második, háborihatlan hidegvérűséggel.

— Igen... csak... abból a közel két mil-
lió frankból, a melylyel rendelkeztem, mikor ön
kényszerített, hogy kövessem.

— Csak egy millió kétszáz hetvenötezer
frankja volt.

— És még nincs két hónapja...
— Egy hónapja és tizenhat napja.

— Sárkány! — kiáltá a korosabbik, a kit tár-
sának hidegvérűsége nem kevésbé ejtett két-
ségbe, mint az a szabadság, a melylyel a számaít
helyreigazította.

— Nos, Simon?...

Torontál Simon és Sárkány volt, a ki ezt a
néhány szót váltotta egymással. Mióta Raguzát
elhagyták, tehát három hónap alatt, a bukás szé-
lére jutottak, vagy legalább nem messze voltak
tőle. Sárkány, miután eltékoztolta azt az osztály-
részt, a melyet gyalogosan áruházaért kapott,
czinkosát föleresztte Raguzában. Azután mind-
ketten elutaztak a városból Szávával együtt. To-
rontál Simon, a kit akkor Sárkány a játékra és a
vele járó összes pazarlásokra esábitott, csakha-
mar nyakára hágott a vagyonának. Különben el
kell ismernünk, hogy Sárkánynak nem sok fá-
radtságba került szenvedélyes játékok csinálni
az egykori bankáról, e vakmerő spekulánsból, a
ki nem egyszer koczkatáta egész állását oly
penzügyi kalandokban, a melyeknek egyetlen
irányadójuk a véletlen volt.

De hogyan is állhatott volna ellent Torontál
Simon? Nem volt-e egykori tripoliszi ügynöke
hatalmában, még pedig most inkább, mint vala-
haha? Ha némelykor lett is volna kedve fel-
lázadni, Sárkány mégis ellenállhatlan befolyást
gyakorolt rá és a nyomorult oly mélyen alá-
lyedt, hogy nem volt többé ereje fölemelkedni.
Sárkány nem is törődött többé ama gyöngye
kísérletekkel, a melyeket czinkosa tett, hogy fel-
szabaduljon a befolyása alól. Nyers feleletei és
kérelhetlen logikája csakhamar visszatérték
Torontál Simont az iga alá.

Mikor a két büntárs az olvasó előtt ismeretes
körülmenyek közt elhagyta Raguzát, legelső dol-
guk az volt, hogy Szávát biztos helyre küldték
Namir őrzete alatt. Tetuanai magányában, a ma-
rokkói határszelen, nehéz, csaknem lehetetlen
lett volna őt megtalálni. Sárkány kérelhetlen
megbizottjának az volt a feladata, hogy itt meg-
torje a fiatal leány akaratát és kicsikarja bele-
egyezését a házassághoz. Száva, a kinek undora
legyőzhetlen volt és a ki a Péterre való vissza-
emlékezésből merített erőt, mindeddig makacsul
ellenállt. De vajjon ellent fog-e állhatni mind-
végig?

E közben Sárkány nem szunt meg czinkosát a
legesztelenebb játékra ösztönözni, noha ő maga
is a zöld asztalnál vesztette el vagyona legna-
gyobb részét. Franciaországban, Olaszországban,
Németországban, mindama központokon, a hol
a véletlen uralkodik mindenféle alakban, a tözs-

dén, a nagy fővárosok klubjaiban, a fürdőkön, Torontól Simon mindenütt engedelmessé tett. Sárkánynak és vagyonáknak csakhamar lepadt pár száz ezer frankra. Mialatt a bankár a saját pénzét, Sárkány a bankár pénzét kockáztatta és a ketős lejtőn természetesen mindketten kétszeresített sebességgel rohantak a bukás felé. Ezenfelül az, a mit a játékosok balszerencsének neveztek, e kifejezés alá akarván elrejtetni a saját minősíthetetlen ostobaságukat, — határozottan üldözőbe vette őket, minden törekvésük és próbálgatásuk dacára. A baccara emésztette fel legnagyobb részét a Sándor Mátyás gróf vagyonából származott millióknak és végül a ragzai Stradonén levő palotát is áruba kellett bocsátani.

Végre megúván a kétes hírű játéklarangokat, a roulette és a trente et quarante esélyeivel igyekeztek szerencsét próbálni. Ha ezentúl is kifosztják őket, legalább ne vádolhassanak egyebet a makacsságuknál, a mely nem akart felhagyni az egyenetlen esélyek elleni küzdelemmel.

Ezért voltak mindketten három hét óta Monte Carloban. Nem távoztak egy pillanatra se a cerele játékszatól, próbát tettek a legesalhatlanabb «szisztemákkal», a legkétségelenebb sikerű «martingaleokkal», tanulmányozták a roulette korong-

detlen fejfel szaladt végig a kerten és folyvást ezt kiáltozta:

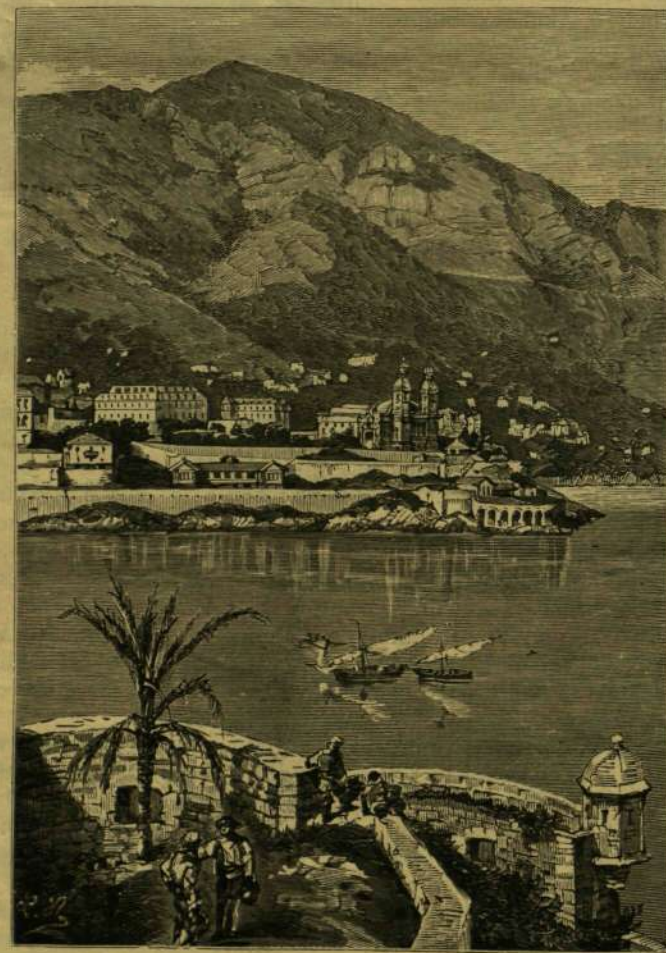
— Forog! . . . mindig forog!
A szerencsétlen azt képzelte, hogy arra a számra tett, a melynek okvetlenül nyernie kell és hogy a korong fantasztikus körforgásában folyvást forog és forogni fog a világ végeig . . . Megtébolyodott.

— Nos, Simon, nyugodtabbá lett valahára egy kissé? — kérde Sárkány a társától, — a ki többé nem birt magával. — Vegyen példát erről a tébolyodotról és ne veszítse el a fejét! . . . Igaz, hogy a próba nem sikerült, de a szerencsénk vissza fog térni, mert vissza kell térnie, még pedig a nélkül, hogy erőszakolnók. Ne fussunk a pénzünk után, mert az nemcsak veszélyes, hanem haszontalan is. A balszerencsét nem lehet megváltoztatni, valamint a jó szerencsét se lehet megzavarni . . . Várjunk és ha a szerencsénk visszatért, legyen bátorságunk mindent kockáztatni.

Vajon hallgatta-e Torontól Simon a tanácsokat, a melyek különben ép oly képtelenek voltak, mint minden okoskodás, a melynek szerencsés-játék a tárgya? Nem! Lesújtott állapotában csak egyetlen gondolat járt az eszébe: megmenekülni Sárkány uralmától és elsőként, elsőkénti oly

MOST MÁR CSAK KÉTSZÁZEZER FRANKOM MARAD.

MONTE CARLO.

SÁNDOR MÁTYÁS.

jának forgását az utolsó negyedórán, mikor a croupier keze már ki van fíradva a hosszú pörgetéstől, megrakták maximális tételekkel az egyes számokat, a melyek megfoghatlan módon soha se nyertek, egyesítették az egyszerű kombinációkat a bonyodalmas kombinációkkal, követték a kizsebeltetésük után roulette-tanárokká lett régi játékosok tanácsait, szóval elkövtették minden ügyüségét, megkísérlettek valamennyi képtelen «kabalát», a melyek a játékost a gyermekek közé helyezik, a kiknek még nincs és a hülyék közé, a kiknek már nincs eszük. És még hagyján, ha az ember csak a pénzt kockáztatná a játékon, de az értelmét is gyöngíti az eszeveszett kombinációk gigandolásával és a saját méltóságát is kompromittálja abban a meghittségben, a melyet a nagyon vegyes társaság látogatása mindenikre ráerőszakol.

messzire, hogy a multja ne fordulhasson ellene! De a meggyöngült, meglazult lélekben az elszántság ily fellobbanásai nem lehetnek tartósak. Ezenfelül a czinkosa is szemmel tartotta. Sárkánynak nőül kellett vennie Szávát, mielőtt a bankárt szabadon bocsátaná. Mihelyt az egybekelés megtörtént, visszaadja neki a szabadságát és elfeledi végkép, hogy ez a gyöngye lény valaha létezett és hogy dolguk volt egymással. De addig Torontól Simonnak az ő uralma alatt kell maradnia.

— Simon, — mondá ekkor Sárkány, — ma annyira szerencsétlenek voltunk, hogy a szerencsének okvetlenül felénk kell fordulni! . . . Holnap a részünkön lesz!

— És ha még azt a csekélységet is elvesztem, a mi megmaradt! — mondá Torontól Simon s hiába vergődött e végzetes tanácsok ellen.

— Akkor megmarad Torontól Szává! — viszonozá Sárkány élénken. — Ez a játékunkban oly biztos tromf, a melyet nem lehet elűzni.

— Igen! holnap! . . . holnap! — felelé a bankár, a ki abban a kedélyhangulatban volt, a melyben egy játékos a fejét is kockáztathatja.

Mindketten visszatértek szállodájukba, a mely felutón volt Monte Carlo és a Condamine közt.

(Folyt. köv.)

ÉGYVELEG.

A földkerekség legmagasabb épülete lesz az 1889-iki párisi világtárlat háromszáz méternyi tornya, mely Eiffel francia mérnök tervezett és a melynek megépítését most már hivatalosan is megszavazták. A kölni dóm tornyai (ez idő szerint a világ legmagasabb épületei), a Kheopsz piramisa, a strassburgi műnster tornya mind eltörpül kicsiségek lesznek e közel ezer láb magas reneteg konstrukció mellett, a mely a Mars mezőn a kiállítás közepén fog a magasba emelkedni. *Öt millió frankot* szántak az épületre. Négy emelete lesz és a közönséget gősemelőgépek fogják a magasba szállítani. Az épület alapja százhuszonöt négyzetmétert fog be és a Notre-Dame-templom magas ágában óriási ívet képez, a melyen egyre vékonyodva nyulik föl az óriási torony. Az épület csúcsán karzat lesz, a melyről olyan kilátást fog élvezni a szem, a minőben eddig csak a léghajósok részesültek. Az emelőgépet a legnagyobb gonddal szerkesztik, a mire szükség is van, mert ha valahol kétszeres piramis-magasságban találna elszakadni a gőzsikló drótkötele, a bennülők többet nem gyönyörködhetnek a vidék bájaiban se fölülről, se alulról.

* A legnagyobb orgonát a világon a mult év végére készítette el Grüneberg a libai (kurlandi) templom számára. Négy klaviatura van rajta, 18 méter magas, 131 hangja s mintegy 8000 sippa van,

BAJOR PARASZTOK BUCSUN.

A BAJOR NÉPELETBŐL.

Kevés barátságosabb, jobb indulatu és dímasztikus érzelmeiben hübb nép van annál, mely felett a meghalt bajor király uralkodott. Csak így fejezhető meg, hogy e már régóta megzavart elme minden különczködéséi sem okoztak nagyobb visszatetszést s épen a bajor köznép volt az, mely szerencsétlen királyához legtöbb kegyelettel ragaszkodott még akkor is, mikor sorsa az intező körökben már el volt döntve, s mely szomorúsággal állja körül most sírját, hogy emlékezete virágait szórja a hantokra. Ez a nép volt az, melyre a király utolsó perceiben is számított még, hogy ki fogja szabadítani válságos helyzetéből, s ki tudja, talán elég lett volna egy adott jel, egy alkalmatlan pillanat, hogy mint egy ember sorakozzék melléje, ha a dolgok oly gyors és váratlan fordulatot nem vesznek vala.

A bajor hegylakó egészen sajátos népfaj, egy nyelvben mint szokásaiban, viseletében és háztartásában. Felreismertlenül elárulja ezt a sajátosságát már lakásában is. Mig a síkföld népe szívesen tömörül falvakba, helységekbe össze, addig a havasi községek többnyire egyes házcsoportokból, majorkából állanak, hol a család elszigetelve él munkájának. Összes érintkezése a külvilággal az, hogy gyermekei iskolába járnak, s hogy ünnepek és vasárnapokon a templomot látogatja, vagy néha egy-egy nagyobb vásárra, lakodalomra, vagy templomszentelésre megy el. Háza többnyire fából áll, de ritkán emelet nélkül, falain szentképek, szobrok, tarka ablakzírásokkal, s a homlokzat majd mindig keletnek vagy délnek fordul. Garáncsok vezetnek a felső emeletbe. A

szoba körül a fal hosszában pad vonul végig, szögletben a nagy kemence, egy polcon néhány naptár, imádságos könyv, a gyermekek irkái, felette kereszt és csinált virágok — a házi oltár — s végre egy-egy fali szekrény és schwarzwaldi óra egészítik ki a burtozatot. A cselédség és a béresek a felső emeletben vagy istállóban hálnak, a gazda és felesége a tarkára festett mennyezetes ágyban. Ez a földisz minden háztartásnak, valamint a rikitóra mázolt szekrények, melyekben a háziasszony szöttek és gyolcskészlete, üvegek, agyagtálak és edények s egy-egy üvegharang alatt álló viasz-Jézus vannak felhalmozva.

A bajor köznép egyik legkiemelkedőbb jellemvonása a bigott vallásosság. Már a tetőn a kereszt, s a kívülről alkalmazott szentképek elárulják ezt. A házajtókon a három király neveinek kezdőbetűi, egy-egy keresztel elválasztva ékeskednek, mert évről-évre a három királyok napján füstölk ki a házat, s ilyenkor a szentelt krétával csinált felírást is megújítják. Alatta egy nyomtatott lap színes képpel a házi áldást tartalmazza, a szobaajtó mögött pedig kis üstben mindig szentelt víz lóg, hogy az érkező és távozó azzal feekendjeze meg magát. Gyakori látvány a kereszt mögé dugott szentelt pálmá, falomb, s más b. kusz-pokusok, melyek állítólag részben tűzveszély, részben a menykő stb. ellen védelmeznek. Szekrényében is öríz a pornó egy darab diófát, mely nagyszombaton a templom előtt gyújtott tűznel volt megégetve, továbbá egy fehér gyertyát és piros viaszt. Ez utóbbit adják a gyermekágyas nő kezébe, a diófászenből pedig vihar alkalmával dobznak egy darabot a tűz helyére.

Ennek a buzgó vallásosságnak a kinyomata az a szokás is, melyet egyik képnünk mutat ma be. A «Bittgang», vagy bucsu rendszeren a keresztjáró hétben, vagy aratás előtt szokott történni. Egész családok járnak ilyenkor körül a mezőket és házakat könyörögve. Másutt a falu népe, a papokkal élőkön, keresztelékkel és zászlókkal jár processziót, mely alkalommal a szülők gyermekeikért, s a gyermekek szülőikért is könyörögnek.

De e vallásosság mellett egyszersmind a bajor paraszt verekedő természete is szinte közmondásos hírből áll. Híresek ezek a bucsujárások és templomszentelések a vallásos kedély nyilatkozata mellett azért is, mert ritkán mulnak el emberhalál nélkül. Az a korcsmai eszem-izsom, mely a szent ünnepek elmaradhatlan befejezése, s az erős bajor sör megteszik a magokét arra, hogy hetedhét határán szóló véres verekedésekké fajuljanak a népsokadalmak. Öreg emberek is panaszkodnak a korcsmai nagymérvű szaporodásáról utóbbi időben a bajor nép között.

GYERMEKEK A MEZŐN.

Ilyenkor nyáron sajnálom én a nagy városok kis gyermekeit.

Hugo Viktor feljegyezte az ő kis unokáiról, hogy egyszer meg akarták büntetni a szobában röpködő madarat, kinyitották az ablakot, kituszkolták azon át és bezárták a nagy természetbe.

— Ki nem eresztünk, ki nem eresztünk onnan — kiálták tapsolva a kedves párisi gyermekek.

No már ilyen naivítás nem esik meg a szentbogárdi vagy a bágy-mihályfalvi gyerekeken (persze annál több esik másforma), ők tudom a szobát tartják tömlőznek, nem a természetet.

A városi gyerek mit lát meg a tavaszban? Egy kis orgonagát, a mit a szakácsné a piacon hoz egy napon s beteszik otthon a pohárba. Ez az ébredő természet első beköszönése. Nemsokára feltűnnek az utca-szögleteken a kofák asztalkám, e bűvös kincs-kiállításokon, a fára kötözött ingerlő piros cseresznye-szemek. Ez a természet első ajándéka. Hah, micsoda izgalmat keltő esemény ez a gyermek világban! Hát még a többi! Jön az eper, mindig edesebb, illatosabb. Ezt az erdő küldi. Jön a körte, alma, szilva. Ezt a kertekből hozzák. Előgurul a nagy gyümölcs-óriás, a dinnye. Ezzel a rét áll elő. Végre a hegy is megszólal. Az adja a hamvas édes szőlőgerzedet. Ennél aztán különbet nem tud adni egyik sem, hát inkább abba hagyják a nemes versenyt — tavaszig.

Eljutnak hát a természet néni ajándékai, csecesbecsési a városi gyerekekhez is, de az ajándékozó zenikét, szép ragyogó arczán legszebb mosolyával csak a falusi gyerek látja közelről és egészen. S az neki adja hozományainak a legjavát, a legedesebbjét.

Sokat ki is felejt a városi gyerekeknek. Hát esznek azok valaha például «magvas»? Azt se tudják, mi fán terem. Ki is gondolná azt, hogy annak a sósának, melyből a mama a mártást főzi, magba való szára nő, s az olyan jó borizó csemege, hogy csupa öröm szopogatni.

Aztán az a jó tulajdonsága van, hogy le szabad szakítani akárkinek. Még a pattogatott kukorica is áruzzik, még az is előkelőbb a magvasnál, de épen azért ér a magvas legtöbbet, mert egészen a gyermekeké. Az öreg emberek, a kik mindenből pénzt akarnak csinálni, kénytelenek azt nekik hagyni. Persze a világ valamennyi gyereke az a magvas, de csak azok szakíthatják le, a kik a buja fű között ráakadnak.

Milyen mulatság ez, ott kellene látni a mezőn. Ámbár hiszen a Mannheimi Ágost képe eléggé mutatja. Csak tessék bele mélyedni egy kicsit. A két boldog gyermekarczából ki lehet olvasni mindazt, a mit én nem tudok ide leírni.

Mert nemcsak a magvas teszi ki a kirándulás gyönyörűségét. Azt mennek keresni az igaz, de mi mindent találunk útközben azonfelül!

Béka kuruttyol a kender-áztatásban, röggel ha-

jitja meg Gyuri, narancssárga lepkét kerget azalatt Pannika.

«Hóhó! Hóhó!» kiált csakhamar az ös. — «Ide, ide Pannus!»

Szederindát talált ő keme egy garad szelén, fekete bogóit hirtelen leszedi s a kis nénikének is juttat belőle. De még az «édesnek» is visznek haza kóstolóba.

Nosza új öröm kél a régi nyomában. Madár-fészkekre bukannak fűzfa-bokor mellett. Márványos apró tojások tarkállanak benne. Lihegve állnak meg a lelet előtt, kerekre táglult szemekkel, szóhoz nem bírva jutni a meglepetéstől.

Van változatosság minden lépten-nyomon. Zöld páncélu szöcskék ugrálnak fel előttük, zizeg, hullámlázik, nyüzsg az egész végtelen fű-tenger, mely csak ott ér véget a hol az égbolt lehajlik. Ugyan van-e még valami azon túl? Azt volna ám jó tudni, te Pannus.

(No mi már tudjuk, hogy az a jó, mikor még csak akkora darabot tud valaki a világból, melyet az ég kékes-fehér harangja nyitva hagy egyszere.)

Tarka-barka virágok útközben reájok nevetnek. Piros kököresinek, sárga golyabegyszinek megállítják őket. Jézus Mária, ehol ni egy szamóca! Nosza felkutatják az egész környéket, de csak az az egy volt. Arany gombu marmancs fehér fogcsait rendre kiszaggatja a kis Pannika s a hogy a felnőtt nővérétől hallotta, egy-egy kitépott fogcskához hozzá morogja ártatlanul selypítve: «szület — nem szület!»

... Pedig bizony még sokszor levetkőzik, sokszor felöltözik addig a természet, míg ő neki erről igazat fognak vallani a marmancsvirágok ...

A levegőben madarak röpködnek. Héja ott kóvályog, a bibicz sikongat. Népes az egész természet fent és alant. Bogarak, szunyogok döngnek, szállnak keresztül-kasul a ringadózó békanyálak fölött.

Minden él, minden mozog. A gyerekek kergetőznek, futnak, de nem sebezsebben, mint az idő. Ám annak a lába birja, de a gyerekeké nincs vashól s a magvas is elveszti vonzerejét, ha már jóllaktak belőle, sőt alkalmasint a foguk is elvásozott.

Leheverednek tehát pihenni a puha fűbe. Ugyis már itt kezdődik az erdő. Az erdőbe pedig nem tanácsos menni, mert azt mondja a nagy apa, hogy ott el is tévedhetnek az ilyen kis gyerekek. De ha nem tévednének is el, ott már zsvány is van, a ki agyonütné őket és farkas is van, a ki megenné őket.

Azért hát az erdőnél fáradtan ledőlnek megpihenni, lehasálnak a kövér fűbe, Gyuri lánczot csinál a lyukas puszpáng-szárakból, Panni pedig virágokat kötözget.

Hangulatos idyll. Kár, hogy már a nap nagyon aláhajlik, a fák nagy árnyékok vetnek. A közeli nádas népeisége kezdi túlharsogni a rét csendesedő lakóit, hazatérő gulyák kolompja megcsendül, kaszás ember vállára emeli villogó szerzemát és haza indul.

Nekik is föl kell csihelődniük, mert az istenke éjjelre bezárja a gyönyörű kertjét az ilyen apró gyerekek elől.

Csak a szegény szöcskék és szunyogok maradnak itt, a kiknek nincsen mamájuk, hogy ágyat bontson nekik és lefektesse.

M—th K—n.

A MADARAK ÉLETÉBŐL.

V.*

Azon állításom valószínűségét, hogy a vándor-madarak, ha télen is beszerezhetnék elelmüket nálunk, nem különböznek el, úgy hiszem elég világosan támogatja ama körülmény, hogy ambar itt, Szepességen a kedves tavaszok még csak

* L. a «V. U.» f. évi 10. 12. és 15. számain.

közledését sem láttuk, a barázdá-billegetők még is már márczius hó 22-én, a veresbegyek 27-én szerencsésen megérkeztek; és miután a városom kivül elelmüket a roppant nagy hó miatt be nem szerezheték, behúzódtak a városba, itt a kath. templom felszikkadt környékén annak hőmentes tetőzetén helyezkedtek el.

Jóval napfelkölte után itt fogdosták a lassan éledező legyeket, álltak folytonos hadi lábón a verebekkel, mert az utóbbiak mindenütt, a hol csak tehettek, rátámadtak a barázdá-billegetőkre, elfűzték a földről, utánuk repültek a templom tetőzetére, s azok sehol sem élvezhették nyugalmasan a légy-vadászatot; de türelmük annyira ment, hogy rendszeren kitértek a verekedést kezdő verebek elől, és egyetlen egyszer sem láttam, hogy szembe álltak volna dühös ellenségeikkel.

Ötödik esztendeje, hogy e templommal szemközt lakom, de még soha sem tapasztaltam azt az élénk tavaszi madár-életet, a mi most itt uralkodott. Verebekkel, sármányokkal, pintyekkel, barázdá-billegetőkkel és veresbegyekkel találkozom minden lépten-nyomon, mintha csak valami közös nagy veszedelem szorította volna őket e helyre össze.

A sármányok a sétatér élő sövénykerítése alatt vizsgálgták a helyeket, mintha ide akartak volna fészket rakni.

Április első napjaiban azonban, midőn már a nyári dülökről egészen elolvadt a hó, szabad lett a meszgye, az erdőszél: a templom körüli térség egyszerre néptelen lett, csak a verebek maradtak ott, és elkezdtek fészkeiket rakni.

A hosszú tél, a roppant nagy hó, nem csak a természet fejlődését hátráltatta, hanem a madarak párosodására is szembetűnő visszahatással volt. Ha a hó még februárban, ha nem is egészen, de legalább részben elolvad, s szabadok lesznek a szántóföldek: akkor a csókák már márczius első felében megkezdik a törést, a verebek a szalmahordást, a pacsirta az égbe repülést, a rigó a kora reggeli éles fűtűlést; ellenben ha a hó csak márcziusban olvad el: akkor legalább is két héttel később kezdődik a madarak párosodása, ajkuk megnyílása. Így e tavasszal márczius hó 17-én láttam az első nőstény verebet, mely hosszú szalmaszálat cipelt magával a templomtorony ablaka alatti keskeny repedésbe; a csókáknál pedig csak 23-án vettem észre az első törést.

Szép és valóban tanulságos a madarak életében az a jelenség is, hogy kiváló szerettel viseltetnek azon helyek iránt, a hol egyszer már fészket raktak; tapasztalhatjuk ezt első sorban a füstifecsékéknél, továbbá a verebeknél és csókáknál is, csak hogy míg a füstifecske megelégszik a javítással, addig a verebek és a csókák a régi fészkek romjain építik fel az új otthonot az édes szerelemnek.

1883-ban házi gazdám kertjében egy csanáltyuk-pár a lugásra felfutott vadszőlő lombja közé rejtette el kis fészket, de miután a szőlő nyelés alá került, a fészkek annak tojás-tartalmával együtt áldozatul esett. 1884-ben ismét felkeresték e helyet, de most fészkeket a bejárat baloldalán helyezték el, másfél méternyi magasságban a föld színétől. Kicsinyeiket itt sem nevelhették fel, mert a gyermekek megtalálták a fészket, és addig-addig mesterkedtek, míg a benne lévő zsbongó aprósággal lerántották, s így akarattal bár, de mégis előidézték a kis fiókák elpusztulását. 1885-ben, a két esztendő szerencsétlen fészkek rakás után is felkeresték a kertet, csak hogy most nem a szőlő közt, hanem a lugas előtt lévő egyik ojtott rózsabokron építették fel családi otthonukat, és innen végre sikerült kicsinyeiket szárnnyra ereszteni.

Ez egy helyhez ragaszkodásnak a következménye az is, hogy nagyobb, vagy gymnaziummal bíró városok határában a madár-állomány évről évre fogy és ez nem is csoda, mert elégtelen védelemben részesíti a törvény, s a gyakorlatban még ez a védelem sincs végrehajtva. Itt Iglón is nagyon megtrikult kis dalnokaink sora, és ha összehasonlítjuk például az ez előtti viszonyokat a mai viszonyokkal, az eredmény eljésztően szomorú lesz. A tanodai ifjúság éppen akkor főberezzi javában a madarakat, midőn már nem csak a fészkek rakást, hanem a tojást is elvégezték. Míg az ifjúságot nem fogjuk ezen gonosz szokásától szigorúan eltántítani, míg az ifjúság nem fordul el a paritástól és lépésszabótól, a fészkek-kiszédestől, madárkaink óhajtott szaporodásáról szó sem lehet. Azon véghetetlen jótékony munka

után, melyet a mi érdeünkben e kis teremtesek végeznek, örökdvén gyümölcsünk és kenyérünk felett, valóban több kíméletet érdemelnek meg; nagyon szép és kívánatos is volna, ha a gymnaziumi tanfőriak minden tavasszal hangoztatnák a madárkák pusztítása ellen tiltó szavakat. Nagy ellensége kis madárkainknak a falánk vérese és a macska is, mert gyakran éppen akkor fogja meg a kerteinkben fészkelők egyikét, vagy másikat, midőn a kis világlatlan jóságok a legnagyobb gondozást igényelnék.

A földön és bokorban fészkelő madarak nagy ellensége a kigyó is. Ha meg nem győződtem volna e felől, magam sem hittem volna.

1875-ben Kassán laktomban szabad időmnek egy részét rendszeren a sétálásra fordítottam. Felmentem a Vay-alagúthoz, majd a Csermely-völgyben a «Báránykát» látogattam meg, felkerestem a «Veres rákot», «Opeczkát», sokat mulattam a Kalvária-hegyen is. Junius 7-én korán reggel is a Kalvária-hegyre mentem, először, hogy gazdag, tiszta forrásánál hallgathassam a fülemile élde szerelmé enéket, másodsor, hogy az éppen akkor virágozott hársfák kellemes illatját élvezhessem. A hársfa-erdő felső végén, a kőkény-bokrok közt fájó és szívreható panaszos gébics-hangokat hallottam. A sajtáságos szomorú hangok hallatára a kőkény-bokrok közé siettem. Itt egy borzalmasan utálatos drámai jelenet tárult szemem elé; egy hosszú kigyó, a fészket tartó kőkény-törzsre tekerődve, a fészek felé hajlott és szájában egy már félig lenyelt tolatlan kisa gébics-fűt tartott. A fészekben még hárman voltak, de ezek is véresre marva, egész testök bizonyos nyálkás folyadékkal bevonva, bizonyan azon czélből, hogy a lenyelés annál könnyebben sikerüljön. A kigyót megöltem, de a benne talált, a szájában tartott, valamint a fészekben összemart apróságok többé már nem adhattam vissza a szép életet.

VIDONYI JÓZSEF.

A VARRÁS MINT MŰVÉSZET.

A varrás művészete egykoru az emberrel s már a legelsőbb időkben sem nélkülözötte a művészi jelleget. Valóságoslag már a barlanglakó nők megvoltak a maga csonttüi, melyekkel bőrdarabokat öltötte egybe, mint a hogy az eskimók ma is teszik s a kész öltönyre alakokat hímiztek. Nézzük csak a magyar bundát, a minőt az alföldön vagy Erdélyben viselnek; szőre belül van fordítva s kivül mindenféle kigyózó tarka rajzolatokkal van díszítve. De csak a mintázat különböző, az alapdíszítést ilyenek találjuk akár az indián törzsfőnökök ünnepi öltönyeiben is. Egyiptomban szintén elterjedt volt a bőrvarrás, s a néhai Mariette bej által gyűjtött bulaki múzeum egyik legnevezetesebb darabja Isiem-Kebs királyi gyász-sátora, egy ezernyi tarka, vörös és zöld zergebőr-koczkából összeállított szőnyegzet, fonállal összevarrva, s lapos tetején sások, zergék, lótsz- és rózsavirágok hieroglifjaival.

Pedig az egyiptomi szövő-ipar sokkal régebb Salamon király idejénél, s mégis a mik belőle fönmaradtak, csodásan hasonlítanak a perui múmiák pólyáihoz. Honnan e meglepő hasonlóság, mely ugyanakkor az egyiptomiak és mexikóiak némely alsóbb rendű bálványai közt is föllelhető? Elhigyük e bizonyos tudósoknak, hogy volt idő, mikor egy nagy nyugati fejedelem létezett, kinek uralma magában foglalta Nyugat-Európát, Észak-Afrikát és Közép-Amerikát s ki az iberiai vagy baszk fajhoz tartozott? Vagy talán az ember akár fekete, akár vörös, fehér vagy sárga, bizonyos körülmények között ugyanazon törvények szerint él és cselekszik? Amyi áll, hogy például Schliemann ásatásaiából kiderült, hogy a görögök előkelő halottaik arcát vert aranylárvával fűdték be s ugyanazt teszik az asztik is, a nélkül, hogy ebből valaki rokonságra következtetne Agamemnon és a kávékirály között.

Bármi legyen a magyarázat, tény, hogy Perunak is megvoltak hímzett múmia-pólyái, mint a régi Egyiptomnak, s miért ne eredhetett volna mindkettő Khinából. Valószínű ugyanis, hogy a hímzés és talán egyéb művészetek is Babylonból származtak át Egyiptomba s a legreggibb egyiptomiak felettébb kedvelték ama babyloni öltönyeket, melyeknek egyike a zsidó Achának oly drágába került. Kétségtelen, hogy a varrás minden művészet közt a legközvetlenebb, sátrak, függönyök alakjában egy teveháton ezer mérföldre elvihető, sérelem nélkül. Ezért képezték

a nomád főnököknek drágakövek mellett főgazdagságát. Mongol utazó-karavánoktól terjedt el e művészet az arabokhoz, kik azt Egyiptomba is közvetítették, míg más oldalról több mint valószínű, hogy Khina a Csendes-óceánon át már az ősidőkben is közlekedett.

De akár közös eredete van a varrásnak, akár nincs, bizonyos, hogy Ázsia legelsőbb népei nagy tökélyre vitték. Mikor Siserá anyja a *Birá* könyvében kinéz az ablakon, várva fia győzelmes visszatértére, kíváncsiságának legérdekesebb tárgya a zsákmányból egy tarka-barka hímzsmű. 1540-ben Honorius császár feleségének gyászruhájáról, kit 400-ban Krisztus után temettek el, harminczhat font aranyat olvasztottak le. Mikor 1653-ban *Childeric* sírját Tournaiban felnyitották, az ő ruhája arany varrásait is kiolvastották. Általában a középkorban sok vert aranyművi ruhász és ékszer került ily módon az olvasztó fákba, s veszett el mindörökre a tudományra nézve.

Sokkal szerencsésebb sors ért némely gyapjúszöveteket; csodálatos, hogy némely egyiptomi hímzés, mely Európa régiséggyűjteményeiben őriztetik, ma is oly üde, élénk színű, mint ezredév előtt, s mint az élő nilus-völgyi virágok. Legszébb példányokat találtak ezekből némely krimeai sírokban a Krisztus előtti 300-adik évből, melyek ma a szentpétervári múzeumban vannak. Néhol ezeknél a minták a szövetre vannak festve, másoknál gobelinszerűleg beleszőve, de a legtöbbben tiszta mérkelésű, emlékeztetnek Pallas Athéné peplusára, melyet minden évben a legelőkelőbb atheni lányok hímiztek a görög művészet kimeríthetlen tárgyaival, az istenek és óriások harcaival. E sírok egyikében, a hét testvér sírjában, *Keresben* egy darab selymet találtak, mely nem volt hímzeve, hanem áttetsző színekben festve. Ugyanebből a sírból egy vászondarabot is vettek ki, mely még régebb, mint az, a melyet a svájci tólakásokban találtak. Ez utóbbi korszak az ugynevezett *neolithikus*, melynek tudniillik már voltak jó kö-szövészei, de az érzék használatát még nem ismerték, mindazáltal a maradványai közt lett fésűk mutatják, hogy e korban értettek már a szövéshez, fonáshoz, csak hogy szövészeti emlékeik elveszték.

Több fogalmat szerezhethünk a hímzésről a szoborművekből és mozaikokból, mint a szegényes síremlékekből. Különösen áll ez eset a babyloni hímzéseknél. Egy sem maradt fenn belőlük, de csodás gazdagságukat mutatják a földomborművek. Így Theodora császárnő és hölgyei ravennai mozaikjában az alakok részeit indiai shawl-szövetekben, részeit Athene peplosa stílyi hímzésekben vannak. Említettük, hogy a hímzés a sátorlakóknak tekinthető tulajdonképeni művészetökül. Sokkal a nomád korszak letűnte után is használták sátordíszítésül, sőt ezen a téren aratta legnagyobb diadalait. Antar sátra, melynek hímzett mennyezete alatt ötezer lovas fért el, nem egyéb mesénél. Ám Sándor sátra Alexandriában, s ama még nagyobb, ötven aranyoszloppal, szőtt arany-boltozattal s arany és színes hímzésű függönyökkel, történeti valóság. Valamint valóság az is, melyet Ptolemaeus Philadelphus Alexandriában emelt. Ennek oszlopai felváltva arany-pálmafákat és arany-venyigéket tűntettek föl, utóbbinak fűrtjei amethisztből voltak, míg a tért kétféle osztó függönyök királyok és hősök arcképeivel voltak kihímzeve. Persia egyik khánjáról írják, hogy két millióba került hímzett sátra készítettét, melyet arany ház-nak neveztek. Nadir sah sátra pedig, 1700 körül, melyben a hires pávatrón állott, ibolyaszín esikos biborból volt, arannyal és drágakövekkel kivarva. Ott van még a Moadader kalifa számára a Tigris partján épült palota, melyet Abulfeda leírása szerint harmincznyolcezer szőnyegdarab képezett, ezek közt tizenkétezer selyemből arannyal dolgozva. Vagy Koszru palotájának függönyei, melyek a tavasz minden virágát tüntették fel, aranyban, drágakövekben és színes selyemben. Koszru győzőjének, Omár kalifának is kikötötte, hogy ezeket bántatlan hagyja, mert ily dicső remekmű pusztulása ép annyira busitana, mint saját bukása. Azonban Omár darabokra vágatta e nagy szőnyegeket, hogy tisztjének imaszőnyegeket csináltasson belőlök.

De nemcsak a harc, a béke is néha ellensége szegődik a műemlékeknek. Hajdan egy-egy nagy temetésnél a máglyát beakasztották mindenféle szőnyegekkel és hímzésekkel s a tettestel együtt ezeket is elégették. Hephaestion barátja halálára Nagy Sándor kétszáz ötven láb magas

faalkotmányt emeltetett, s ennek minden egyes emeletét teleaggatta hímzett függönyökkel, míg a tetőn énekesek foglaltak helyet, gyászaltak énekelve. Azután mindent fölgyújtottak.

A hímzsművek az egyházművészet kedvelt tárgyai voltak mindenhá. A zsidók szentélyeinek megvoltak a maga varrott függönyei, a függöny, a melyet Herodes akasztott a maga «szép kapuja» elé, babyloni munka volt s az égő jegyzeit, a napot, földet és bolygókat ábrázolta. A bibliából olvashatjuk azt is, hogy Jeruzsálemben az asszonyok függönyöket szöttek a szentképek elé. Épen e függöny- és szövetszövedégeknek tulajdonítható, hogy görög templomok oly gyakran építtek le. A román stíly, kerek íveivel s nagy falközéivel különösen kedvelt ilyen mű díszítéseknek, míg a góthika csúcsos íveinél és nagyobb ablakainál lassanként helyet adott az üvegfestészetnek. De ha a középkori templomokban a függönyzet kevésbé volt is helyén, azért a hímzett és varrott nemű más alkalmaszabán nem szűnt meg szerepelni, így a liturgiái ruhákban.

Emlékezhethünk, hogy az utóbbi török háborúk alatt is Nyugat-Európa forma szerint el lett árasztva török kezimunkákkal, melyeket a hal-doklólól raboltak el, vagy egy darab kenyerért vettek meg. Ily alkalmak néha nagyon kapóra jönnek az amatőrnek s okosan teszi, a ki kedvét leli ilyenekben, ha nem szalasztja el. A keleti hímzések csodás rendkívüliségét ép az teszi, hogy annyira egyéni benne minden, hogy alig akad két darab is közöttük teljesen hasonló mintával. Ám e czikke kapossága, ép úgy mint a a kínai porcellánál és a régi fegyverneműknél, rávezette készítőiket már arra, hogy miképpen lehet eredeti dolgokat utánozni, sőt rávezette másnemű hamisításokra is, s az anilin és külfölefe vegyi festékei. Ily körülmények között ma már csak alapos szakértő juthat valódi és eredeti tárgyakhoz.

Már e rövid vázlatból kitűnik, hogy a varrás valódi nemes művészet hagyják. Ne tehát a nők veszni magokban azt a hivatottságot, mely őket ez oly szép munkakör felé vonja, s másfelől az izléssel bíró közönség nyújtson nekik alkalmat, hogy művészi munkájuk ne csak egy darab száraz kenyér, de biztos megélhetés forrásává váljék. —á—n.

FÁY ANDRÁS SZÜLŐHÁZA

Zemplénmegye egyik kis falujában, *Kohányban*, május 30-ikán kegyeletesen ünnepelelt meg irodalmunk és közeletünk egyik áldott emlékü jelesének, Fáy Andrásnak századik születésnapját. Kohányban született ő, s a ház még jó karban áll most is, hol első gyermekeveit élte. Kastély-szerű, ódon épület, minők a régi nemesi kuriák

FÁY ANDRÁS SZÜLŐHÁZA KOHÁNYBAN.

általában; egyszerű, dísz nélkül. E házat mutatja be mai számunk egyik képe.

Az ünnepélyt Zemplénmegye rendezte, de a szülőház megjelöléséhez hozzá járult a pesti hazai első takarékpénztár is, Fáy egyik alkotása.

A falba illesztett szürke gránit tábla felírta ez: «E háza született 1786 május 30-án Fáy András, a kitűnő író és hazafi s a pesti hazai takarékpénztár-egyesület alapítója. Használni: volt éle törekvése, jelszava. Ezen emléktáblát születésének századik évfordulójára alkalmából a pesti hazai takarékpénztár-egyesület kegyeletes hozzájárulásával emelte Zemplénmegye közönsége.»

Dr. NAGY SÁNDOR.

(1858—1886.)

Még zöldék a koszorúk, melyeket a szülői és baráti szeretet fűzött ama sirra, mely egy szép tehetségtű ifjú hamvait takarja. Még vigasztalhatatlan a fájdalom, melyet a kínzó véletlen okozott s melyen megilletődve érezzük, mennyi gazdag reményt s mily biztató hitet ragadt el vele fölünk a halál. Mily rémes hír fogadott benünket e hó 20-án reggel, hogy dr. Nagy Sándor a Gellérthegy egyik sziklájáról véletlenül lezuhant egy pléh fedelű ház tetéjére, onnan meg a földre és szörnyet halt! Még a kik nem ismerték is megremélték e hír hallatára. A kik pedig közel álltak hozzá: alig tudták az első benyomástól szabadulni. Kevesen ismerték s kevesen tudták, mennyi küzdelem és fáradsággal, mennyi szellemi tehetséggel s lankadatlan szorgalommal készült az író pályára: de azoknak, a kik ismerték, éreznők kellett, hogy a gyöngye testben kiváló szellem honol, a mely immár teljesen kifejlődve kezdi meg működését, hogy hivatását betölthesse, a melyet soha egy pillanatra sem tévesztett szeme elől, mióta igazán öntudatra ébredt.

Nehéz viszonyok közt kezdte meg tanulmányait. Fűzes-Gyarmatról, születési helyéről csakhamar Szalontára, majd Békésre, innen Késmárkra kellett mennie, hogy fölmentve a szerény körülmények közt élő szülőket a róla való gondoskodás terhe alól, önjerejéből küzdje föl magát oda, a hol használhatni vélt a tudományok és nemzeti műveltségnek.

1878-ban kezdte meg felsőbb tanulmányait a budapesti egyetemen, hol folyvást a legelső közö tartozott. Gyulai Pál, Salamon Ferencz és Szász Károly, később Fraknoi Vilmos és Szilády Áron figyelmét magára vonván: ki volt jelölve előtte az út, a melyen megindult s a melyen haladni igyekezett. Egész lélekkel, az igazi hivatottságot érző tehetség teljes odaadásával fogott munkához, mintha érezte volna, hogy oly kevés van már hátra életéből. Alig hogy

bevégezte egyetemi tanulmányait: már is meglepte az irodalomtörténet barátaival *Sztáray Mihály* című értekezésével, melyet aztán és egymástán követték a *Szombatos codexe*kről, *Horváth Istvánról*, *Nagy Lajos hadrendszereiről* írt dolgozatai s az *Adalék a XVI. század költészetéhez* című irodalomtörténeti felfedezősei. E méltó figyelmet keltő tanulmányok részeit az «E. Philologiai Közöny»-ben, a «Ludovika-Akadémia Közöny»-ben, részeit a «Magyar Könyv-szemle»-ben s az akadémiák «Értekezések» társában jelentek meg s egy párt Gyulai Pál maga mutatott be az akadémiában. Nagy is jótékony hatással volt rá e tekintetben, hogy egy oly intézetben nyert alkalmazást, mint a nemzeti múzeum könyvtára, hol csak fokozták ambícióját a tudomány legkiválóbb képviselőivel való folytonos érintkezései. Itt kezdte gyűjteni pártatlan szorgalommal a *Tanodai drámákról* szóló művéhez az adatokat s bizonyára e könyvével méltó helyet is foglalt volna el az irodalomtörténet munkásai közt. Töredékben maradt művét nem végezhette be, főképp mivel az akadémia irodalom-történeti bizottsága őt jelölte ki a Kazinczy leveleinek segédszerkesztőjéül s azóta éjt nappallá tett, hogy megfelelhessen e megtisztelő

